

۷. رشد و تکامل همه جانبه دوران ابتدای کودکی ECD

۷-۱- معرفی برنامه جامع تکامل کودکان

اکثر محققین اعتقاد دارند که وضعیت زندگی در طول دوران شیرخواری و ابتدای کودکی تاثیر قابل توجهی بر تکامل بعدی کودک دارد. شیرخواران و کودکانی که دارای مشکلات فیزیکی (جسمانی) یا محیطی هستند. برای آنکه تکامل مطلوب و مناسبی داشته باشند نیازمند توجه ویژه ای هستند. این کودکان نسبت به سایر اطفال بیشتر به اختلالات تکامل یا تاخیر تکامل دچار می شوند این امر خود زمینه ساز بروز انواع و درجات مختلفی از معلولیت های حرکتی، ذهنی، گفتاری، شنوایی و بینایی در آنها می شود. برای پیشگیری از این امر لازم است با تشخیص زودرس مشکلات آنها و انجام مداخلات بموقع، از بروز تاخیر یا اختلال تکامل جلوگیری کنیم. هدف دست اندرکاران این است که با یک برنامه غربالگری مناسب بتوان کودکانی که روند تکاملی غیر طبیعی دارند را سریعتر تشخیص داد تا بتوان با مداخله به موقع در جهت اصلاح یا کاهش مشکلات این کودکان گام برداشت و نهایتاً از بروز معلولیت در این کودکان پیشگیری کرد.

تعداد ابزارهای مختلف غربالگری در دنیا برای تشخیص و پی گیری بموقع اختلالات تکامل شیرخواران و کودکان در معرض خطر روز به روز در حال افزایش است. با ابزار های غربالگری، کودکانی که مشکلات حتی در حد بسیار خفیف و جزئی دارند که می تواند زمینه ساز مشکلات جدی در آینده گردد، از سایر کودکان تشخیص داده شده و برای ارزیابی های جامع تر و در صورت نیاز مداخلات درمانی به مراکز تخصصی ارجاع می شوند. ابزار غربالگری باید قابل استفاده توسط افراد غیر متخصص و حتی پدر و مادر باشد. بدین ترتیب از صرف وقت و هزینه های اضافی توسط خانواده ها برای مراجعه به پزشک متخصص نیز جلوگیری می شود. البته در صورتی که بعد از غربالگری کودکی مشکوک، به اختلالات تکاملی تشخیص داده شد، باید برای تشخیص قطعی و انجام مداخلات درمانی مناسب حتماً به پزشک متخصص مربوطه مراجعه نماید.

در این راستا از سال ۱۳۹۳ ابزار غربالگری استاندارد تکامل کودکان (ASQ) به عنوان بهترین ابزار غربالگری در برنامه کودکان اداره سلامت کودکان وزارت و استانه ادغام شد. بر این اساس جهت کودکانی که در ارزیابی تکامل کودکان مشکل دار تشخیص داده میشوند پرسشنامه (ASQ) متناسب با سن کودک تکمیل میگردد. در راستای اجرای برنامه تکامل کودکان از سال ۱۳۹۶ در کلیه دانشگاه های علوم پزشکی کشور، به منظور تشخیص قطعی مواردی که در آزمون غربالگری (ASQ) نیازمند ارجاع می باشند، از تست تشخیصی تکاملی Bayley به عنوان بهترین ابزار تشخیصی استفاده می شود،

۷-۲- ابزار غربالگری استاندارد تکامل کودکان (ASQ)

این ابزار شامل ۱۹ پرسشنامه برای ۱۹ گروه سنی مختلف و به صورت دوره ای از ۴ تا ۶۰ ماهگی تکمیل میشود

❖ در سال اول و دوم هر ۲ ماه یکبار (۴-۶-۸-۱۰-۱۲-۱۴-۱۶-۱۸-۲۰-۲۲-۲۴ ماه)

❖ در سال سوم هر ۳ ماه یکبار (۲۴-۲۷-۳۰-۳۳-۳۶)

❖ در سال چهارم و پنجم هر ۶ ماه (۳۶-۴۲-۴۸-۵۴-۶۰)

در هر پرسشنامه " ۵ حیطه تکاملی به همراه موارد کلی " مورد بررسی قرار میگرد این حیطه ها عبارت است از :

❖ حیطه حیطه برقراری ارتباط (Communication)

- ❖ حیطة حرکات درشت (Gross motor)
- ❖ حیطة حرکات ظریف (Fine motor)
- ❖ حیطة حل مسئله (Problem solving)
- ❖ حیطة شخصی - اجتماعی (Personal-social)

در حال حاضر تکمیل این پرسشنامه بر اساس بسته های خدمتی جدید کودکان ، جهت ۵ گروه سنی ، ۶ و ۱۲ ماهگی ۲ سالگی ، ۳ سالگی ، ۵ سالگی الزامی است و در سایر گروههای سنی در صورت قرار گرفتن کودک در طبقه بندی اختلال رشد دارد نیز پرسشنامه متناسب با سن کودک تکمیل میگردد.

۷-۳- تست تشخیصی تکاملی (Bayley)

اهمیت غربالگری، ارجاع و مداخلات زود هنگام در اختلالات تکاملی کودکان همواره در مطالعات و سیاستگذاریهای حوزه مراقبتهای کودکان در دنیا مورد تاکید قرار گرفته و به همین منظور آزمونهای غربالگری متعددی متناسب باحیطه های تکاملی کودکان، طراحی و در اختیار مراقبین بهداشت و سلامت کودکان کشورهای مختلف قرار گرفته است. به منظور تشخیص قطعی مواردی که در آزمونهای غربالگری، بعنوان تاخیر تکامل ارجاع شده اند، لازم است برای کودکان شناسایی شده تست تکاملی تشخیصی Bayley انجام گیرد و در نهایت موارد مثبت به مراکز ارجاعی و یا مراکز جامع تکامل کودکان ارجاع داده شده و مورد مداخله به هنگام قرار گیرند . در مقایسه با تعدد آزمونهای غربالگری، آزمونهای تشخیصی اختلالات تکاملی محدود بوده و در اغلب موارد تنها به تشخیص اختلال تکاملی در یک حیطة اکتفا مینمایند. آزمون تشخیصی معیارهای تکاملی شیرخواران Bayley III از معدود آزمونهای تشخیصی معتبر جهانی است که علاوه بر جامعیت در تمامی حیطة های تکاملی از شاخصهای روانسنجی بالائی نیز برخوردار است. این آزمون سطح تکامل کودک را در ۵ حیطة :

- ❖ شناختی،
- ❖ ارتباطی (گفتاری)،
- ❖ حرکتی،
- ❖ پرسشنامه اجتماعی - عاطفی، و
- ❖ پرسشنامه تطابقی رفتاری

مورد ارزیابی قرار می دهد. محدوده سنی ۱ تا ۴۲ ماه، توانمندی این آزمون برای تشخیص و مداخلات "زودرس" در اختلالات تکاملی و نیز سنجش اثر بخشی اقدامات ارتقای سطح تکامل در کودکان طبیعی را نشان می دهد. طراحی برنامه های درمانی در کودکان مبتلا به تاخیر تکاملی، با توجه به سطح تکامل کودک و ارزیابی پیشرفت وی از وجوه قابل ذکر دیگر این آزمون می باشد.

۷-۴-شرح وظایف :

۷-۴-۱- شرح وظایف سطوح ارائه دهنده خدمت (مراکز جامع سلامت / پایگاه سلامت و خانه های بهداشت) :

- ❖ ارزیابی دقیق تکامل کودکان زیر ۵ سال
- ❖ آموزش به والدین /مراقبان کودک جهت تکمیل استاندارد ابزار استاندارد غربالگری تکامل ASQ
- ❖ محاسبه امتیاز حیطه های پرسشنامه / تفسیر بر اساس نقاط برش و ارجاع به پزشک معین در صورت نیاز جهت تکمیل تست تشخیصی بیلی (BAYLEY)
- ❖ تکمیل تست تشخیصی بیلی جهت کودکان ارجاع شده از پزشکان معین شهرستانهای استان توسط کارشناسان دوره دیده بیلی در شهرستان ایلام

۷-۴-۲- شرح وظایف سطوح ستادی /مدیریتی:

- ❖ برنامه ریزی عملیاتی / طراحی و اجرای برنامه های مداخله ای
- ❖ تشکیل کارگاه های آموزشی ، تربیت هسته های آموزشی و برنامه ریزی جهت آموزش کیله پرسنل ارائه دهنده خدمت
- ❖ نظارت و پایش نحوه اجرای استاندارد آموزشها / برنامه در واحدهای ارائه دهنده خدمت
- ❖ پشتیبانی (فرمها ، تجهیزات، اقلام و.....)
- ❖ گزارش گیری از سامانه سیب و تحلیل وضعیت و گزارش به سطوح بالاتر